

سۇئال

مېنىڭ سوئالىمنىڭ تېمىسى: ئىلىكتۇرۇنلۇق تىجارەت ياكى توردا مال يەتكۈزۈپ بېرىش، مەن سىلەرنىڭ بۇ ئىشنى ھارام دېگەن پەتىۋالىرىڭلارنى تاپتىم، يەنە بىر توربەتتە مالنى مەزھەبى قارىشىغا مۇۋاپىق بېمەكلىك بولسا ھارام بولىدۇ، باشقا نەرسىدە توغرا بولىدۇ دېگەن مەزمۇندا پەتىۋا تاپتىم، سىلەرنىڭ يەنە بىر پەتىۋادا توغرا بولىدۇ دەپ كەلگەن بولسىمۇ سورالغان سوئالنىڭ يۆلىنىشى ئوخشاش ئەمەس. مەسىلەن: مەن توردا سودا قىلغۇچىلارنىڭ بىرىگە: مەن سىزنىڭ ماللىرىڭىزنى سېتىپ بېرىمەن، ئالدىنقى پايىدىن ئورنىغا مالنىڭ ئەسلى باھاسىنى ئازراق ئۆستۈرۈپ ساتمەن ياكى مالنى يۆتكەش ئۈچۈن مالنىڭ ئەسلى باھاسىنىڭ ئۈستىدە قانچىلىك پايدا بېكىتمەن دېسەم بۇ ھارام بولامدۇ؟، بۇ مۇئامىلىنىڭ يەنە بىر شەكلى بار بولۇپ سىلەر ئۇنى ھارام دېگەن، ئۇ بولسىمۇ، تور سۇپىسىدا مال سېتىش بولۇپ بۇمۇ يۇقىرىدا بايان قىلىنغان. ئۆزى بىر مال ساتقۇچى يەنە بىر مال ساتقۇچى بىلەن ئۇنىڭ مېلىنى سېتىپ بېرىش بەدىلىگە ئىش ھەققى ئېلىشقا ئىتتىپاق كېلىدۇ ياكى ئىتتىپاق كەلمەيدۇ.

يەنە بىر سوئال: سىلەر نېمە ئۈچۈن بۇ توغرىدا مۇسۇلمانلارغا قىيىنچىلىق پەيدا قىلىسىلەر، بۇنى چەكلەش توغرىسىدا كەلگەن ھەدىسەلەر ئاجىز-زەئىپ ياكى مەرپۇ تۇرسا؟. بۇ ھەقتە چۈشەنچە بېرىشىڭلارنى سورايمەن.

تەپسىلىي جاۋاب

بارلىق گۈزەل ماختاشلار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئاللاھقا خاستۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى ۋە ساھابىلىرىغا ئاللاھ تائالانىڭ رەھمەت سالاملىرى بولسۇن.

بىرىنچى: ئەگەر ساتىدىغان تاۋار دۇرۇس بولسا بۇ توغرىدىكى چەكلىمە تۆۋەندىكى ئۈچ تۈرگە ئاساسەن بولىدۇ:

1-ئىنسان ئۆزى ئىگە بولالمايدىغان نەرسىنى سېتىش، لېكىن ئۆزى ئىگە بولالمايدىغان نەرسىنى سېتىش ئالدىدىن پۇل تاپشۇرۇش سودىسىدا، ئۇنىڭ شەرتلىرى تولۇق بولغاندا دۇرۇس بولىدۇ.

2-سېتىۋېلىپ تاپشۇرۇپ ئالمىغان نەرسىنى سېتىش.

3-ئالتۇن ياكى كۈمۈش ياكى نەخپۇللارنىڭ سودىسىنى قىلغان ئورۇندا نەخ تاپشۇرۇپ ئالماسلىق.

بىرىنچى تۈرنىڭ توغرا بولمايدىغانلىقىنىڭ دەلىلى: ھەكىم ئىبنى ھىزام رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن بايان قىلىنغان ھەدىستە، ئۇ زات

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: ئى ئاللاھنىڭ ئەلچىسى! بىر ئادەم مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ مەندە يوق بولغان نەرسىنى تەلەپ قىلىدۇ، مەن ئۇنىڭغا سېتىپ ئاندىن بازاردىن سېتىپ ئېلىپ بەرسەم توغرا بولامدۇ؟ دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «يېنىڭدا يوق نەرسىنى ساتمىغىن» دېگەن. [نەسائىي رىۋايىتى 4613-ھەدىس. ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى 3503-ھەدىس. تىرمىزى رىۋايىتى 1232-ھەدىس. شەيخ ئەلبانى سەھىھ دەپ "نەسائىينىڭ سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمىدا" كەلتۈرگەن].

ئەمىر ئىبنى شۇئەيب ئاتىسىدىن ئۇ كىشى چوڭ دادىسىدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئالدىدىن پۇل تاپشۇرۇش سودىسى بىلەن يەنە بىر سودىنى بىرگە قىلىش، بىر سودىدا ئىككى تۈرلۈك شەرت قىلىش، ئۆزى ئىگە بولالمايدىغان نەرسىدىن پايدا ئېلىش ۋە ئۆزىنىڭ يېنىدا يوق نەرسىنى سېتىش قاتارلىق ئىشلار توغرا بولمايدۇ». [تىرمىزى رىۋايىتى 1234-ھەدىس. ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى 3504-ھەدىس. نەسائىي رىۋايىتى 4611-ھەدىس. تىرمىزى ۋە ئەلبانى سەھىھ دېگەن].

بۇ مەسىلە توغرىسىدا ھېچ ئىختىلاپ يوق.

ئىبنى قۇدامە "ئەلمۇغنى" 4-توم 155-بەتتە مۇنداق دەيدۇ: "ئۆزى ئىگە بولالمايدىغان مۇئەييەن نەرسىنى سېتىش، سودا پۈتكەندىن كېيىن باشقىلاردىن سېتىۋېلىپ مۇشتەرىگە تاپشۇرۇپ بېرىش توغرا بولمايدۇ. بۇ رىۋايەت ئىمام شاپىئىنىڭ قارىشىدۇر. بۇنىڭدا ئىختىلاپ قىلغۇچىنى بىلمەيمىز، چۈنكى ھەكىم ئىبنى ھىزام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: مېنىڭ يېنىمغا بىر كىشى كېلىدۇ، مەندە يوق بولغان بىر نەرسىنى سېتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىدۇ، مەن بازارغا بېرىپ ئۇ نەرسىنى سېتىۋالمايمەن ئاندىن ئۇ نەرسىنى ئۇ كىشىگە سېتىپ بېرىمەن دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «يېنىڭدا يوق نەرسىنى ساتمىغىن» دېگەن.

ئىككىنچى تۈرنىڭ دەلىلى: يۇقىرىدا ھەكىم ئىبنى ھىزام رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن بايان قىلىنغان ھەدىستە: «مالنى سېتىۋالساڭ، ئۇ مالنى تاپشۇرۇپ ئالمىغۇچە ساتمىغىن» دېيىلگەن. [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى 15316-ھەدىس. نەسائىي رىۋايىتى 4613-ھەدىس. ئەلبانى سەھىھ دەپ "سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمى" 342-ھەدىستە كەلتۈرگەن].

بۇ ھەدىس يىمەكلىك ۋە باشقا نەرسىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، سېتىۋالغان نەرسىنى تاپشۇرۇپ ئېلىشتىن بۇرۇن سېتىش توغرا بولمايدۇ، بۇ ئىمام شاپىئىي رەھىمەھۇللاھنىڭ قارىشى بولۇپ، ئالىملاردىن بۇ يىمەكلىككە خاس دېگەن قاراشنىڭ ئەكسىچەدۇر.

ئەمما ئۈچىنچى تۈرنىڭ دەلىلى: ئالتۇن، كۈمۈش ۋە نەخ پۇللاردىن قايسى بېرىنى نەخ تاپشۇرۇپ ئالماستىن سېتىش توغرا بولمايدۇ. بۇ توغرىدا تەپسىلى مەلۇمات ئۈچۈن 182364- نومۇرلۇق سوئالنىڭ جاۋابىغا قارالسۇن.

ئىككىنچى: بىز 289386- نومۇرلۇق سوئالنىڭ جاۋابىدا توردا مال يەتكۈزۈپ بېرىش سودىسى توغرىسىدا سۆزلىگەن، بۇ

مۇئامىلەرنى توغرىلاش ئۈچۈن شەرىئى دەلىللەرنى بايان قىلدۇق، بۇ، پايدىنى تەك بۆلۈشۈش يولى بىلەن ياكى ھەق ئېلىپ
 ۋەكىل بولۇش يولى بىلەن بولىدۇ.

بىز ئالدىدىن پۇل تاپشۇرۇش سودىسىدا بايان قىلغاندەك، ئۇنىڭدا پۇلنى توختام قىلغاندا تولۇق تاپشۇرۇپ ئېلىش كېرەك
 بولىدۇ، مالنىڭ تور ۋاستىچىسىنىڭ يېنىدا قىلىشى توغرا بولمايدۇ، يۇقىرىدىكى جاۋاپقا مۇراجىئەت قىلىشىڭىز كۇپايە قىلىدۇ، بۇ
 يەردە تەكرار سۆزلەش كېرەك بولمايدۇ.

بىزگە ئىلگىرى كەلگەن سودا شەكىللىرىدە: بىر كىشى مالنى ئۆزى سېتىپ بولۇپ ئاندىن تور بازىرىدىن سېتىۋېلىپ
 مۇشتەرىگە يەتكۈزۈپ بېرىشتۇر.

سىزنىڭ سوئالدا بايان قىلغان: مەن توردا سودا قىلغۇچىلارنىڭ بىرىگە: مەن سىزنىڭ ماللىرىڭىزنى سېتىپ بېرىي، ئالدىغان
 پايدىنىڭ ئورنىغا مالنىڭ ئەسلى باھاسىنى ئازراق ئۆستۈرۈپ ساتمەن ياكى مالنى يۆتكەش ئۈچۈن مالنىڭ ئەسلى باھاسىنىڭ
 ئۈستىدە قانچىلىك پايدا بېكىتمەن دېسەم بۇ ھارام بولامدۇ؟ دېگەن بۇ شەكىل ۋاكالەتنىڭ شەكلى، ۋەكىلنىڭ مالغا ئىگە بولۇشى
 شەرت قىلىنمايدۇ، پەقەت ۋەكىل قىلغۇچى ئۇنى ئىگە قىلغان نەرسىنى ساتىدۇ.

بۇ مال ساتقۇچىنىڭ ۋەكىلى، ئۇ كىشىنىڭ مېلىنى بازارغا سالدى، ساتىدۇ، بۇنىڭ بەدىلىگە مەلۇم مىقداردا ھەق ئالىدۇ. ئۇ
 كىشىنىڭ سىزگە: بۇ مالنى يۈز لىراغا ساتمەن، بۇنىڭدىن ئارتۇق ساتىشىڭىز ئارتۇقى سىزنىڭ دېسە بۇ توغرا بولىدۇ. بۇنى ئىمام
 ئەھمەد ۋە ئىسھاق رەھىمەھۇللاھ توغرا بولۇپ، بۇ مۇزارىبىگە ئوخشاش دېگەن، (پايدىنى تەك بۆلۈشۈش سودىسى). ئەمما
 كۆپچىلىك ئۆلىمالار ۋەكىلگە بېرىدىغان ھەق ئېنىق بولمىغانلىقى ئۈچۈن بۇ سودىنى توغرا ئەمەس دېگەن.

ئىمام بۇخارى ئۆزىنىڭ سەھىھ كىتابىدا "ۋاستىچىنىڭ ھەققىنى بېرىش توغرىسىدا" دېگەن باپتا: ئىبنى سىيرىن، ئەتا ئىبنى
 رەباھ، ئىبراھىم نەخەئىي ۋە ھەسەن بەسەرىي قاتارلىق ئالىملار ۋاستىچىنىڭ ئەجىرىنى بەرسە بولىدۇ" دېگەن.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: بۇ كىيىمنى مۇنچە پۇلغا ساتقىن، ئۇنىڭدىن ئارتۇق ساتساڭ ئارتۇقى سېنىڭ دېسە دۇرۇس
 بولىدۇ، دېگەن.

ئىبنى سىيرىن: "بىر كىشىگە ما نەرسىنى مۇنچە پۇلغا ساتقىن، ئۇنىڭدىن ئارتۇق ساتساڭ پايدىسى سېنىڭ بولسۇن دېسە ياكى
 پايدىسىنى ئىككىمىز تەك بۆلۈشىمىز دېسە توغرا بولىدۇ، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مۇسۇلمانلار ئۆزلىرىنىڭ قىلغان
 شەرتلىرىگە ئەمەل قىلىدۇ» دېگەن، دېدى".

شۇنى بىلىشىڭىز كېرەككى! بۇ ھەقىقەتەن ئەسلى سودا ۋەكىلى، بىز بۇنى 289386- نومۇرلۇق سوئالنىڭ جاۋابىدا بايان
 قىلدۇق، مانا بۇ خېرىدار تەرىپىدىن ئۇلارغا مال سېتىۋېلىشقا ۋەكىل بولۇشتۇر.

بۇنىڭ ئومۇمى خۇلاسسىسى: توردا مال يەتكۈزۈپ بېرىش سودىسى تۆۋەندىكى تۆت شەكىلدە توغرا بولىدۇ:

1- شەرتلىرى تولۇق بولغان ئالدىدىن پۇل تۆلەش سودىسى.

2- مۇرابەھە- پايدىنى تەڭ ئېلىش سودىسى.

3- خىرىداردىن ۋەكىل بولۇش، بۇنىڭ شەرتى پۇلنى خىرىداردىن ئېلىپ ئۇنىڭغا ۋاكالىتەن مال سېتىپ ئېلىش بولۇپ، مالنى ئۆز يېنىدىن پۇل چىقىرىپ سېتىۋېلىپ ئاندىن خىرىدار بىلەن ھېسابلىشىش توغرا بولمايدۇ.

4- ئەسلى سودىدا ۋەكىل بولۇش.

ئاخىرىدا، سوئال سورىغۇچى قېرىندىشىم! شۇنى بىلىشىڭىز كېرەككى، بىزنىڭ مەقسىدىمىز كىشىلەرگە قاتتىقلىق قىلىش ئەمەس، بۇنداق قىلىش بىزنىڭ يولىمىز ئەمەس، بىز مەسلىلەرنى ئايەت- ھەدىسلەر بىلەن يېكىتىشكە تىرىشىمىز، مۇجتەھىد ئالىملارنىڭ يولىدىن چىقمايمىز، كىشىلەردە يۈز بەرگەن ۋەقەلىكنى ۋە مۇئامىلىلىرىنى تەتقىق قىلىمىز، توغرا يول بىلەن ئالىملارنىڭ سۆزىدىن يول تېپىشقا تىرىشىمىز، زۆرۈر بولغاندا، ئالىملارنىڭ سۆزىدىن يول تاپىمىز.

توغرا بولغان ۋە توغرا بولمىغان نەرسىگە ئىشلىتىدىغان نەرسىلەرنى سېتىش مەسلىسىنىڭ تەپسىلاتى ئۈچۈن [67745](#) - نومۇرلۇق سوئالنىڭ جاۋابىغا قارالسۇن.

ئاللاھ تائالادىن بىزنى ۋە سىزنى ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان ۋە رازى بولىدىغان ئىشلارغا مۇۋەپپەق قىلىشىنى سورايمىز.

ھەممىدىن توغرىنى ئاللاھ تائالا ياخشى بىلگۈچىدۇر.